

הסבב החמישי של ESS

כולל כ־300 שאלות וכולל שאלות ליבה, אשר חוזרות ונשאלות בכל שלב איסוף (כל שנתיים), ובנוסף, שני חלקים (בכל אחד כ־50 שאלות) העוסקים בנושאים מתחלפים. הסבב האחרון, החמישי, כולל חלק הבוחן את **מידת האמון במשטרה ובבתי המשפט** וחלק נוסף העוסק ב**היבטים משפחתיים וברוחה חברתית (family and well-being)**.

בימים אלה נערכות ההכנות לקראת הסבב השישי שיתקיים בשנת 2012 ובו מתוכננת להשתתף גם ישראל. את הנתונים ניתן להוריד מאתר הפרויקט: <http://www.europeansocialsurvey.org/>

בימים אלה התפרסמו לשימוש החוקרים נתוני הסבב החמישי של הסקר החברתי האירופי (European Social Survey) עבור 20 ארצות, בהן ישראל. הסקר החברתי האירופי (ESS) הינו פרויקט תשתית במדעי החברה שנועד לקדם מחקר והוראה ומדיניות ציבורית. מטרתו ליצור בסיס נתונים על עמדות, ערכים והתנהגויות והשינויים בהם לאורך זמן. המטרה היא לחזור על הסקר מידי שנתיים לצורך יצירת מאגר נתונים איכותי למעקב השוואתי אחר שינויים חברתיים. ב־2008 התבצע הסקר בפעם הרביעית והשתתפו בו 34 מדינות, ובכללן ישראל, ובשנת 2010 התבצע הסבב החמישי, במסגרתו השתתפו 28 מדינות. עבור ישראל זו הפעם השלישית בו היא משתתפת. השאלון

'איכות הסביבה', 'בריאות' ו'משפחה' – סקרים חדשים במסגרת פרויקט ה־ISSP

פעולה בביצוע סקרי דעת קהל שנתיים, במטרה לשפר ולתרום למחקר השוואתי בין מדינות. במסגרת ה־ISSP נערכים סקרים בנושאים בעלי עניין לקהילות חוקרים ולמעורבים בקביעת מדיניות. תוצאות הסקרים מאורגנים בקבצים עבור כל מדינה בנפרד וכן כקובץ משולב הכולל נתונים מכל המדינות. איסוף הנתונים מתבצע באמצעות ראיונות פנים־אליפנים בקרב מדגם מייצג של האוכלוסייה הבוגרת בכול מדינה. בישראל נאספים הנתונים הן במגזר היהודי והן במגזר הערבי, והראיונות מתבצעים בעברית, רוסית וערבית. הנתונים עומדים לרשותם של חוקרים ותלמידי מחקר המעוניינים לבצע מחקרים המבוססים על סקרים חברתיים בישראל, וכן למעוניינים במחקר השוואתי בינלאומי. **מידע נוסף אודות הפרויקט ניתן למצוא באתר ה־ISSP:** www.issp.org

בתחילת ספטמבר הסתיים איסוף הנתונים של סקר "איכות הסביבה" (environment) במסגרת פרויקט ה־ISSP וניתן יהיה להשתמש בנתונים הבינלאומיים בחודשים הקרובים. בימים אלו מתחילה עבודת השדה של שני סקרים חדשים במסגרת הפרויקט: "בריאות" (Health and Health Care) ו"משפחה" (Family and Changing Gender Roles 4). סקר הבריאות נערך בפעם הראשונה ביוזמתה של ישראל ששימשה כיושב ראש ה־group לבניית השאלון. סקר המשפחה נערך בפעם השלישית בישראל (הסבב הראשון נערך בשנת 1994 והסבב השני נערך בשנת 2002). המאפשר מעקב אחר עמדות על פני זמן וזיהוי התחומים בהם חלו שינויים, או שבהם מתגלה יציבות בדפוסים ובעמדות החברתיות. ה־International Social Survey Program - ISSP היא קבוצת עבודה המורכבת מנציגים של מוסדות מחקר ממדינות שונות המשתפות

אתר מכון ב.י. כהן

ממחקר האורך ההשוואתי הראשון בגודלו באירופה העוסק באוכלוסייה המזדקנת. הסקר הינו מסד נתונים מולטי-דיסציפלינרי ורב לאומי של נתוני מיקרו על בריאות, סטטוס סוציו-אקונומי ורשתות חברתיות ומשפחתיות של כ-25,000 אינדיבידואלים בני 50 שנה ויותר החיים באירופה ובישראל. איסוף הנתונים בגל הראשון בישראל התבצע בשנת 2005-6 בקרב 1,760 משקי בית (2,557 מרואיינים). הגל השני של איסוף הנתונים במסגרת SHARE ישראל החל באוגוסט 2009 והסתיים באוגוסט 2010. מהלך זה הפך את הסקר למחקר אורך. במסגרת הגל השני נאסף בין היתר מידע על שינויים שחלו בין הגלים בתחומי חיים שונים. בימים אלו נערכות ההכנות לקראת הגל השלישי בישראל (החמישי באירופה) שיחל לקראת סוף שנת 2012.

האתר של מכון ב.י. כהן למחקרי דעת קהל מעמיד לרשותם של חוקרים ותלמידים שאלונים, קבצי נתונים ומידע אודות פרויקטים של תשתית במדעי החברה: א. **הסקר החברתי האירופי (ESS)** - מטרת הסקר ליצור בסיס נתונים השוואתי על עמדות, ערכים והתנהגויות והשינויים בהם לאורך זמן, ובכך להוות תשתית מחקרית למדעי החברה. כחברה באקדמיה האירופית למדע הוזמנה ישראל להשתתף בסקר ביוזמת ובמימון האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים; ב. **פרויקט ה-ISSP** - פרויקט בינלאומי למחקרים חברתיים בהשתתפות 43 מדינות. במסגרת ה-ISSP מבוצעים סקרים שנתיים בנושאים בעלי חשיבות חברתית הנקבעים במועצה המתאמת של הגוף. בשנת 2008 נבחר מכון ב.י. כהן לשמש בתפקיד מזכירות הפרויקט; ג. **הסקר לבריאות, הזדקנות ופרישה (SHARE)** הינו חלק

שביעות רצון מתפקוד החברה והכלכלה - ישראל בסקר החברתי: 2002-2010

גיליון 15 של הפרסום 'דעות בעם'

הרצון מהאופן בו פועלת הדמוקרטיה. מכיוון שהנתונים נאספו לפני המחאה החברתית של קיץ 2011, אולי יש בהם להסביר את ההפתעה הגדולה בה תפסה המחאה את החברה הישראלית ומנהיגיה. בנוסף, הנתונים מצביעים כי על אף העלייה בשביעות הרצון בישראל מהמצב הכלכלי, ישראל נותרה אחת המדינות בהן יש הסכמה גבוהה בקרב הציבור כי על הממשלה לפעול לצמצום פערי השכר. כמו כן, נראה כי אזרחי ישראל, בכל שלשת הסבבים, פחות שבעי רצון מעמיתיהם האירופאים ממצב החינוך בארצם, אך בעלי שביעות רצון גבוהה יחסית משירותי הבריאות. הנתונים מלמדים על קשר חיובי וגבוה בין ההישגים בחינוך (כפי שמשקפים במבחני האוריינות של PISA) לבין מידת שביעות הרצון ממערכת החינוך. כמו כן, הנתונים מצביעים על העובדה כי למרות תהליכי הפרטה במערכת הבריאות ואילוצים של המערכת הציבורית (שרק לאחרונה באו לידי ביטוי במאבק המתמחים) הישראלי שבע רצון מהאופן בו מתפקדת מערכת זו ומהשירותים שהיא מספקת.

בעקבות המחאה החברתית נגד יוקר המחיה שהחלה ביולי 2011, הופנתה תשומת הלב הציבורית לאישביעות הרצון של חלקים גדולים בציבור ממצבם הכלכלי ובאופן יותר ממוקד מן המדיניות הכלכלית-חברתית של הממשלה (וממשלות קודמות בשנים האחרונות) ואשר השלכותיה הינם יוקר מחיה גבוה ואי שוויון מעמיק הבא לידי ביטוי בעיקר בתחומי הדיור וההשכלה. הסקר החברתי האירופי אמנם לא נועד למדוד תגובות הציבור לאירועים נקודתיים והנתונים נאספו לפני פרוץ המחאה החברתית של קיץ 2011. יחד עם זאת מאפשר הסקר לעקוב אחר מגמות ארוכות ב"מצב הרוח" הציבורי כפי שבא לידי ביטוי בעמדות ביחס למגוון נושאי מדיניות. הגיליון 15 של הפרסום **דעות בעם** המציג חלק מהממצאים ההשוואתיים של פרויקט ה-ESS בשנים 2002, 2008 ו-2010. ממצאי הסקרים מציגים מגמת עלייה במידת שביעות הרצון הכללית מהאופן בו הדמוקרטיה פועלת בישראל ומתפקוד הממשלה, אם כי ציוני שביעות הרצון הממוצעים מהאופן בו הממשלה מבצעת את תפקידה נמוכים לאורך השנים מהציונים הממוצעים של שביעות

מאחורי הסקרים

היענות לסקרי פנים-אל-פנים בישראל - השוואה לאורך זמן

ד"ר אירית אדלר

פרסום זה מציג עיקרי מחקר שבחן **באופן השוואתי** את מאפייני היענות לסקר עמדות שנערך באמצעות ראיונות פנים-אל-פנים בישראל, ובא להוסיף על ממצאי פרסום קודם בנושא² ומכאן חשיבותו ותרומתו. הפרסום מתמקד בשני היבטים של מאפייני היענות לסקר: (א) בחינת שיעורי היענות לסקר בסביבות חברתיות-תרבותיות מובחנות - השוואה בין המגזר היהודי והמגזר הערבי והשוואה בין שכבות הנבדלות במאפייניהן הסוציודמוגרפיים (ב) הסיבות לסירוב להשתתף בסקרים.

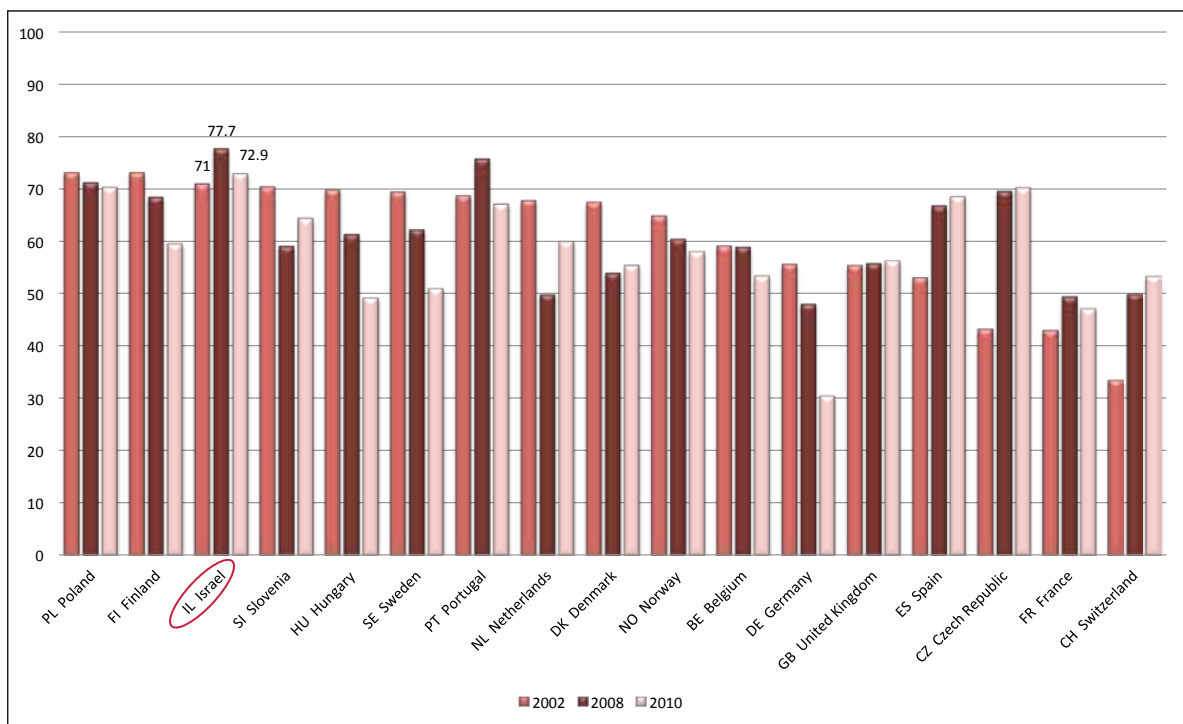
מחקר זה עושה שימוש בנתונים שנאספו בשלושה סבבים של הסקר החברתי האירופי (ESS) (European Social Survey). הסקר החברתי האירופי שם לו למטרה להוות מודל של סקר השוואתי בינלאומי באיכות גבוהה ביותר. איכות נתוני הסקר (העומדים לרשות חוקרי מדעי החברה) הינה תוצר של סטנדרטים מתודולוגיים אחידים המציבים את רף האיכות ברמה של הסקרים הטובים ביותר בארה"ב ואירופה. הפרויקט אף זכה בפרס השנתי האירופאי למחקרים Decartes prize, על הישגי מחקר יוצאי דופן שהושגו במסגרת שיתוף פעולה זה. עבודת השדה בישראל וההכנות הכרוכות בכך מבוצעות על-ידי מכון ב.י. ולוסיל כהן לחקר דעת קהל באוניברסיטת תל-אביב, בהנחיית ועדת היגוי ובה נציגים

2 שנערך, אורן ולוין-אפשטיין. 2005. ידיעות מכון כהן 3.

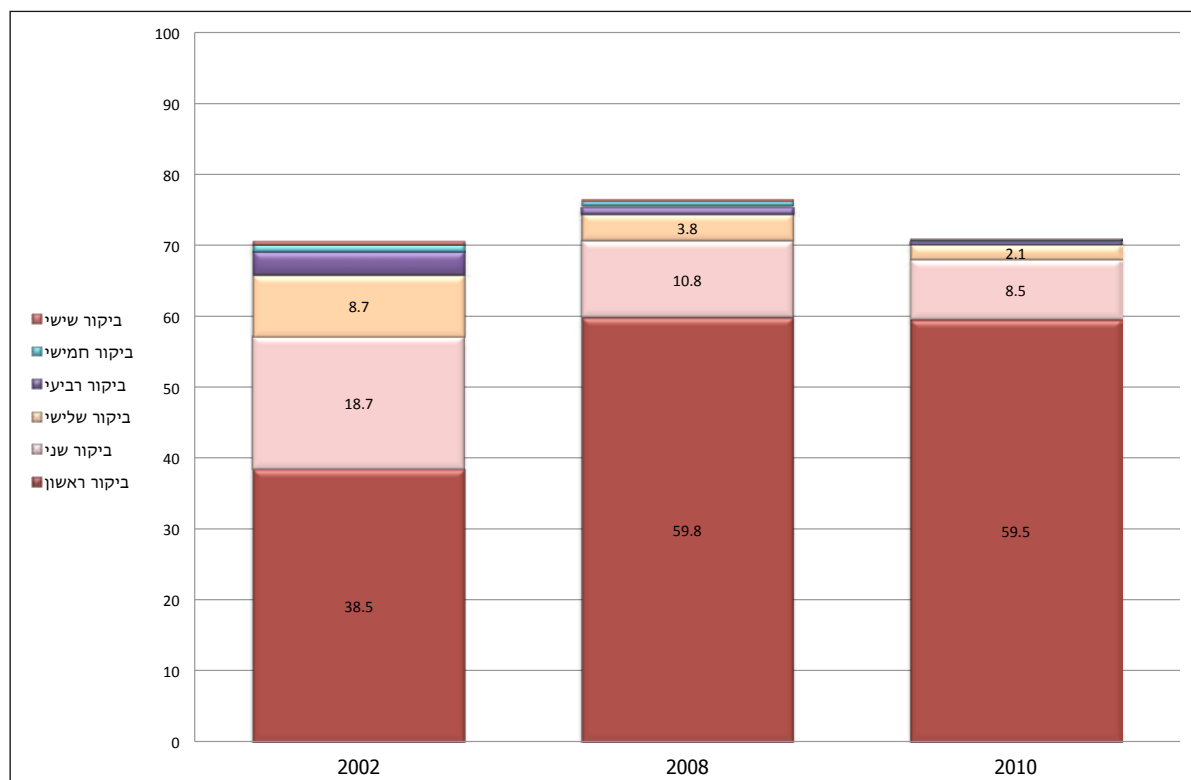
בישראל כמו גם בעולם כולו, אנו עדים במהלך העשורים האחרונים לירידה בשיעורי היענות לסקרים. תופעת ה"Unit Non-response (העדר תשובה שמקורו בכשל לראיין את כל האנשים שנפלו במדגם), מעסיקה בשנים האחרונות יותר ויותר חוקרים ואנשי מקצוע על רקע העדויות המחקריות כי שיעור היענות לסקר משפיע על ייצוגיות המדגם, והינו אחד מהגורמים לטעויות בסקרים¹. היעדר תשובה כתוצאה מסירובים מושפע מיחס המראיין לסקרים, יחס כלפי זרים, מאפיינים סוציו דמוגרפיים כמו גיל, מין, השכלה והכנסה. וכן, מאפיינים מבניים ייחודיים לסקר כמו: אורך השאלון, ניסוח השאלות, הדרכת מראיינים, שפת השאלון וכדומה. התמודדות עם מסרבים היא אחת מהשיטות להפחתת העדר התגובה בסקרים.

1 הדיון באיכותם של סקרים עוסק במקורות השונים של טעויות בסקרים, החל מהכשל של אי-הכללת כל קבוצות האוכלוסייה במסגרת הדגימה והמוביל למדגם לא מייצג (coverage error), או טעויות הנובעות מעצם ההסקה ממדגם לאוכלוסייה גם כאשר המדגם מייצג (sampling error), וכלה בטעויות לא-דגימתיות הנובעות מהעובדה שלא כל האנשים הנכללים במדגם מוכנים או מסוגלים להשיב על הסקר (non-response), וכן טעויות מדידה (measurement) הנובעות מתשובות לא מדויקות. Groves R. M. (1989) Survey Errors and Survey Cost. John Wiley & Sons, New York

תרשים 1: השוואת שיעור היענות במדינות, על-פי סבב

תרשים 2: שיעור היענות בכלל המדגם, סקר ה־ESS

במהלך הסקר מבצעים המראיינים תיעוד שיטתי של תהליך איסוף הנתונים. סה"כ מכיל התיעוד כ־24 פרמטרים שונים אותם מילאו בכל הביקורים (עד עשרה ביקורים לכול כתובת) עבור כל הכתובות שנדגמות. התיעוד כולל את התוצאות האפשריות של כל הביקורים כגון: ראיון מלא או חלקי, לא נוצר קשר, נקבעה פגישה, בעיית שפה וכן סירוב ופירוט הסיבות לסירוב. לוח 1 מתאר את תוצאות הביקורים עבור שלשת הסבבים. מהלוח עולה כי שיעורי הסירוב להשתתפות בסקר ה־ESS בישראל ירדו לאורך שנות העברת הסקר (מכ־22% בסבב הראשון ל־8% ו־12% בסבבים 4 ו־5, בהתאמה).

שיטה נוספת להתמודדות עם העדר קשר היא הגדלת מספר הביקורים לנדגם. שיטה זו היא יקרה מאד ועלולה לגרום לטעויות תשובה בסקר. בחינה מוקדמת של מאפייני אוכלוסיית המחקר, וביצוע פעולות כמו, התקשרות מקדימה לשם קביעת פגישה מסודרת ו/או יצירת קשר עם גורמים שעשויים להכיר את הנדגם כמו שכנים, מנהלי בניינים ואנשי אבטחה עשויים לסייע ביצירת הקשר עם הנדגמים ובתזמון נכון של הגעת המראיין, וכך לסייע בצמצום עלויות המחקר (Grove, 1998).

תרשים 2 מציג את שיעורי היענות לסקר בשלושת הסבבים. מנתוני התרשים נראה כי עם הניסיון בהעברת הסקר שיעור גדל והולך של ראיונות מושלמים כבר בביקור הראשון (38.5% בסבב הראשון וקרוב ל־60% בסבבים הרביעי והחמישי).

מאוניברסיטאות ומדיסציפלינות שונות. במסגרת הסקר נדרשות המדינות המשתתפות לשיעור היענות מינימלי של 70%. תרשים 1 מציג את שיעורי היענות במדינות עבורן יש נתונים השוואתיים בכל 3 הסבבים.

מנתוני תרשים 1 ניתן לראות שלא כל המדינות מצליחות לעמוד בדרישה לשיעור היענות מינימלי של 70%, ובחלק מהמדינות אף חלה ירידה בשיעורי היענות לאורך השנים (גרמניה, נורבגיה, שבדיה ובלגיה, לדוגמה). ישראל מציגה שיעורי היענות של מעל 70 אחוזים החל מהסבב הראשון.

הסקר החברתי האירופי אינו סקר פאנל. בכל פעם שמתבצע הסקר נלקח מדגם חדש מהאוכלוסייה. איסוף הנתונים בישראל מתבצע באמצעות ראיונות פנים־אל־פנים שנערכים בשלוש שפות: עברית, ערבית ורוסית. בשלשת הסבבים שבוצעו בישראל (2002, 2008 ו־2010)³ נידגמו כ־3,600 משקי־בית מכלל משקי־הבית בישראל ובכל משק בית נידגם וראיין אדם אחד מעל גיל 15. בסבב הראשון (2002) המדגם הסופי כלל 2499 מראיינים. מספר זה מייצג מיצוי של 71% מהמדגם המקורי. בסבב השני (2008) המדגם הסופי כלל 2490 מראיינים⁴, מספר המייצג מיצוי של 77.7% מהמדגם המקורי. בסבב השלישי בו השתתפה ישראל (2010) כלל המדגם הסופי 2294 מראיינים⁵, מספר המייצג כיסוי של 73% מהמדגם המקורי⁶.

3 הסבב החמישי בוצע בישראל מינואר ועד יוני 2011.

4 מתוך מדגם של 3255 משקי־בית מכלל משקי־הבית בישראל.

5 מתוך מדגם של 3230 משקי־בית מכלל משקי־הבית בישראל.

6 בכל הסבבים, חלק מן הכתובות נמצאו כלא מתאימות כמו למשל: עסקים או דוברי שפה שלא נכללה בסקר.

לוח 1: תוצאות הביקורים בכלל המדגם, עבור סבב 1, סבב 4 וסבב 5

סבב 5 [2010]		סבב 4 [2008]		סבב 1 [2002]		
(%)	(N)	(%)	(N)	(%)	(N)	
-	3230	-	3255	-	3600	סה"כ כתובות שנדגמו
(2.0)	64	(1.7)	56	(2.2)	80	כתובת לא תקפה*
(100%)	3166	(100%)	3199	100%	3520	סה"כ כתובות רלוונטיות
(72.5)	2294	(77.8)	2490	(71.0)	2499	ראיון מלא
(12.1)	381	(7.8)	250	(21.8)	766	סירוב
(6.0)	192	(9.3)	295	(4.3)	152	אין תשובה (מינימום של 4 ביקורים)
(1.1)	36	(0.3)	10	(0.5)	18	בעיית שפה
(8.3)	263	(4.8)	154	(1.0)	34	נוצר קשר אך לא בוצע ראיון**
(0)	0	(0)	0	(1.4)	51	לא נוצר קשר כלל

* עסקים או כתובות באזורי תעשייה, נטושות או כאלה שטרם אוישו.

** המראיון לא מסוגל להתראיין בגלל בעיות פיסיות ו/או מנטליות או לא זמין בתקופת הסקר מסיבה אחרת.

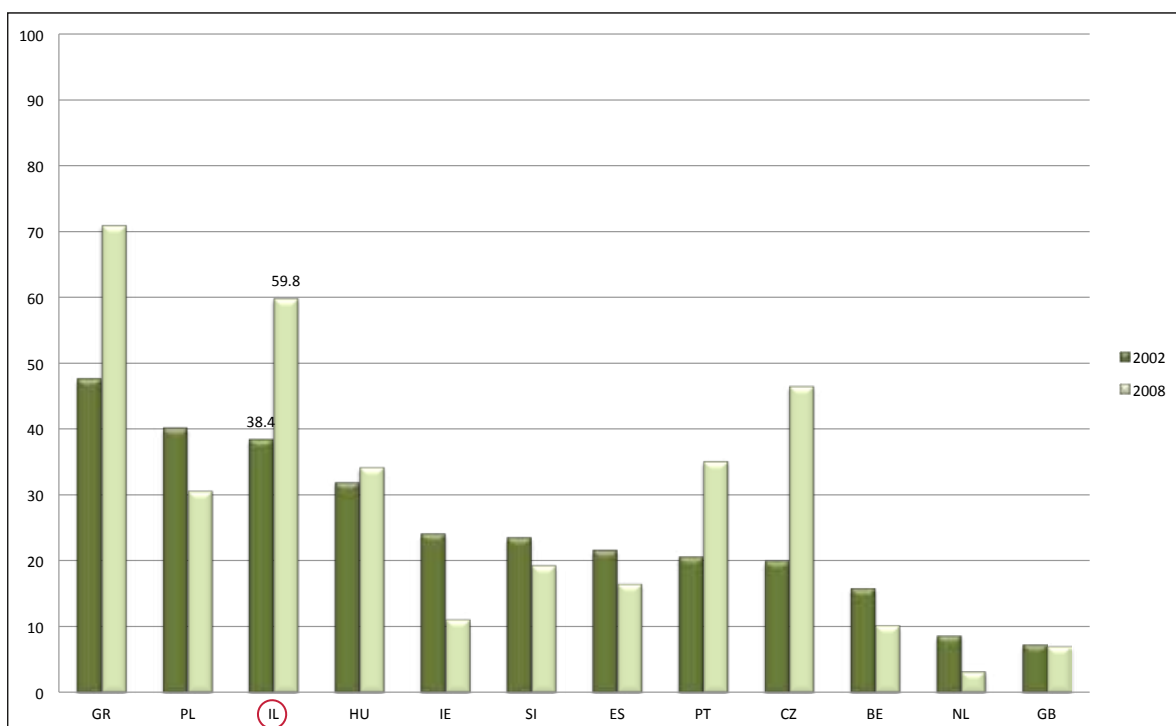
השאלה המתבקשת היא מהם המאפיינים הדמוגרפים של המשיבים בביקור הראשון? מלוח 2 עולה כי העלייה בשיעור הראיונות המושגים בביקור הראשון (בסבב החמישי), אינה מאפיינת קבוצה דמוגרפית מסוימת, וכי ייצוגיות המדגם (בנוגע למאפיינים אלו) נשמרת:

שיעורי היענות במגזר היהודי ובמגזר הערבי – ההבחנה בין המגזר היהודי למגזר הערבי הינה קודם כל, הבחנה תרבותית. השאלה המתבקשת בהקשר זה היא כמובן, האם מאפיינים תרבותיים ייחודיים, כמו למשל מנהג 'הכנסת אורחים' במגזר הערבי,

בהשוואת ישראל למדינות המשתתפות בפרויקט ה-ESS⁸; ניתן לראות מתרשים 3 כי ישראל היא בין המדינות הבודדות בהן הביקור הראשון הוא פנים-אל-פנים המשיגות 50% היענות ומעלה כבר בביקור הראשון. שילוב הממצאים מראה כי הצטברות של ניסיון בהעברת הסקר מוביל להשגת שיעורי היענות גבוהים ביעילות הולכת וגוברת.

⁸ בהשוואה נכללו מדינות בהן הביקור הראשון הוא פנים-אל-פנים. הנתונים הם עבור הסבב הראשון והרביעי בלבד משום שעד לכתובת הדו"ח לא פורסמו נתוני ההתקשרויות עבור הסבב החמישי.

תרשים 3: שיעור היענות בביקור הראשון, על-פי סבב עבור המדינות בהן הביקור הראשון הוא פנים אל פנים.

לוח 2: מאפיינים דמוגרפים של המשיבים על-פי מספר הביקור, עבור סבב 1, סבב 4 וסבב 5

סבב 5 [2010]		סבב 4 [2008]		סבב 1 [2002]			
סה"כ בסקר	משיבי הביקור הראשון	סה"כ בסקר	משיבי הביקור הראשון	סה"כ בסקר	משיבי הביקור הראשון		
45.6%	46.8%	45.8%	46.2%	45.7%	43%	גברים	מין
17.5%	17.5%	16.8%	16.8%	21.4%	22.7%	בני 15-24	גיל
15.4%	15.4%	15.5%	15.5%	16.2%	13.3%	בני 35-44	
19.4%	20.5%	17.6%	18.0%	14.9%	18.9%	בני 65 ומעלה	
57.7%	57.9%	60.8%	60.2%	55.3%	52%	נשואים	מצב משפחתי
47.4%	45.7%	51.8%	51.2%	50.9%	45.9%	מועסק	סטטוס תעסוקתי
4.7%	4.8%	5.8%	6.7%	7%	5%	גבוהה*	הכנסה
26.6%	25.5%	26.6%	25.8%	32.0%	31.8%	אקדמית***	השכלה**
2294	1935	3454	1945	2499	1359		N

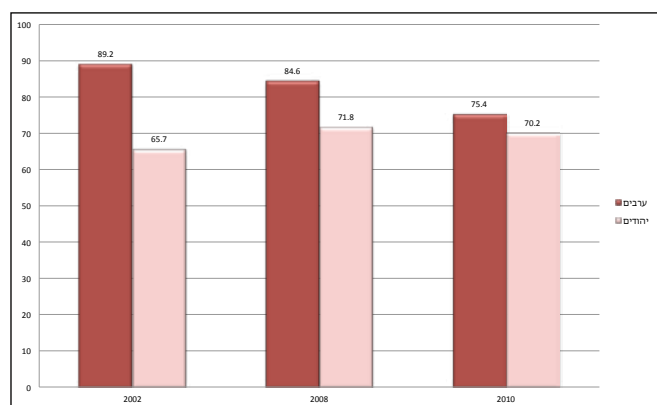
* אחוז מרואיינים שדווחו כי ההכנסה הכוללת נטו של משק הבית היא מעל הגבול התחתון של העשירון העליון (19,500 ₪ ב־2002, 19,600 ₪ ב־2004 ו־21,500 ₪ ב־2010).

** השכלה הגבוהה ביותר שנרכשה (סוג בית ספר אחרון).

*** תואר ראשון, שני ושלישי מאוניברסיטה בשנים 2002 ו־2004, ותואר ראשון, שני ושלישי מאוניברסיטה או מכללה ב־2010.

תרשים 4 מתאר את שיעורי ההיענות במגזר היהודי והערבי ושלשת הסבבים. ניתן לראות ששיעור ההיענות בקרב הערבים גבוה בכל הסבבים בהשוואה לשיעור ההיענות בקרב היהודים. עם זאת, שיעורי ההיענות בקרב הערבים ירדו במשך השנים, והפכו דומים לשיעורי ההיענות בקרב היהודים.¹³

תרשים 4: שיעורי היענות במגזר היהודי והערבי, על-פי סבב

שיעורי ההיענות בסביבות חברתיות מובחנות – בכדי להעמיק את ההבנה לגבי שיעורי ההיענות, התבצע ניתוח שבחן את שיעורי ההיענות על-פי שכבות הנבדלות במאפייניהן הסוציודמוגרפיים.

¹³ יש לציין כי בסבב החמישי, על-פי בקשת יועצי הדגימה של מנהלת ה־ESS, נשמר בכל האזורים הסטטיסטים במדגם שיעור היענות של כ־70%. לכן, באזורים בהם מוצה שיעור היענות, הסתיימה עבודת השדה.

יבואו לידי ביטוי גם בהתייחסות לסקר, במיוחד לאור העובדה כי המראיינים הינם ערבים. אולם, ההבחנה היא לא רק תרבותית. בישראל זכויות אזרחיות נקבעות על פי השתייכות דתית ואתנית יותר מאשר על פי אזרחות, ועובדה זו מביאה לתחושת אפליה מתמשכת במגזר הערבי בכל הרמות הממסדיות (ס. סמוחה, 1980).⁹ כתוצאה מכך, עשויה להישמע הטענה כי תחושות קיפוח אלו מביאות לעלייה בשיעורי ההשתתפות האזרחית והפוליטית של ערביי ישראל כמו גם לעלייה בפעולות המחאה המוכנות במגזר זה כנגד הממסד והאפליה שהוא מייצר (שליימן־וילציג, 1992).¹⁰ בהנחה שסקרים נתפסים כאמצעי לגיטימי להבעת עמדה בישראל, יתכן ש'הישראליות' של ערביי ישראל, יחד עם המחאה המתגברת במגזר זה, יבואו לידי ביטוי בשיעורי היענות גבוהים בסקר.¹² יחד עם זאת, יתכן ותחושות מחאה וחשש יבואו לידי ביטוי דווקא בהעדר שיתוף פעולה.

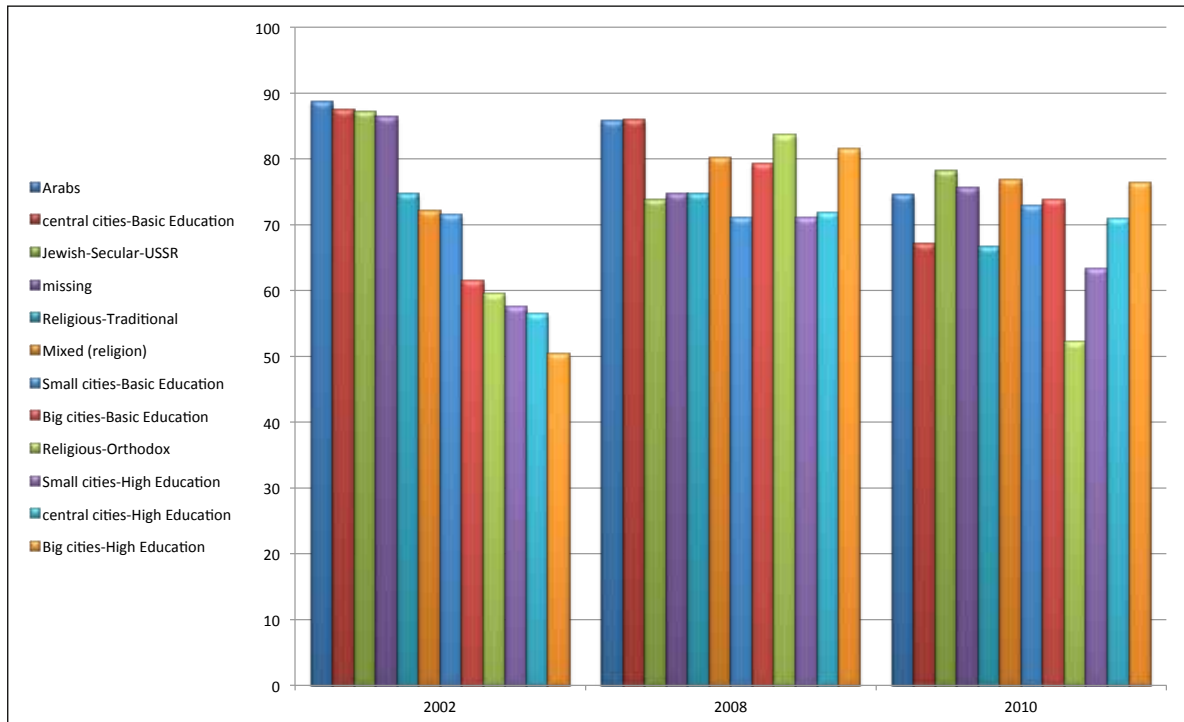
⁹ ס. סמוחה, עשרים שנים של סקרי עמדות במגזר הערבי בישראל כבסיס לקביעת מגמות שינוי של זהות ואוריינטציה פוליטית בתוך ק. פוקס וש. בר־לב (1998) אמת וסקר, הוצאת הקיבוץ המאוחד, אוניברסיטת חיפה.

¹⁰ שליימן־וילציג, מחאה ציבורית בישראל 1949-1992, הוצאת אוניברסיטת בר אילן, 1992.

¹¹ את המונח תבע סמי סמוחה (בתוך ק. פוקס וש. בר־לב 1998). המונח מציין את תהליך השתלבותם של ערביי ישראל במדינה מבחינה אזרחית ולאומית: "...הערבים הולכים ומשתלבים בחברה הישראלית... מחשיבים את אזרחותם הישראלית... מגדירים את זהותם במונחים ישראלים..."

¹² Gordoni, Galit. 2006. Respondents' behavior in surveys of minority-majority attitudes in divided societies: a comparison between telephone and face-to-face surveys among Arabs and Jews in Israel. Haifa University

תרשים 5: שיעורי היענות על-פי שכבות סוציו-דמוגרפיות מובחנות, על-פי סבב

לשתף פעולה בסקר? תרשים 6 מציג את הסיבה הראשונה שצוינה לסירוב, על-פי סבב הסקר. מנתוני תרשים 6 עולה כי בשנים האחרונות גובר הסירוב מסיבות של הרצון לשמירה על פרטיות. כ־9% בחרו בהפרעה לפרטיות כסיבה ראשונה לסירוב, בהשוואה לפחות מ־5% בסבבים הקודמים ו־4% ציינו את אי הכנסת זרים לביתם כסיבה ראשונה (בהשוואה לפחות מאחוז ב־2008¹⁴). במובן זה, ניתן לראות גם את 40.4% שציינו כי המראין הגיע בזמן לא נח, כחוסר רצון לוותר על עיסוק פרטי כדי להשתתף בסקר. בנוסף, כ־5% מהמסרבים ב־2010 רואים במילוי סקרים בזבוז של זמן. זוהי עליה עקבית מ־2002 (1.3%) דרך 2008 (3.0%), ומרמז אולי על עייפות האנשים מריבוי הסקרים.

סיכום

הממצאים המוצגים בפרסום זה מראים כי בהשוואה לארצות אחרות המתמודדות עם ירידה מתמדת בשיעורי היענות, ישראל מצליחה לשמור על שיעורי היענות של מעל 70% ושיעורי הסירוב להשתתפות בסקר ה־ESS ירדו לאורך שנות העברת הסקר. כמו כן מהממצאים עולה בבירור כי בחינה מוקדמת של מאפייני אוכלוסיית המחקר, וביצוע פעולות כמו, התקשרות מקדימה לשם קביעת פגישה מסודרת ו/או יצירת קשר עם גורמים שעשויים להכיר את הנדגם כמו שכנים, מנהלי בניינים ואנשי אבטחה עשויים לסייע ביצירת הקשר עם הנדגמים ובתזמון נכון של הגעת המראיין, וכך לסייע בצמצום עלויות המחקר. ישראל היא בין המדינות הבודדות המשיגות 50% היענות ומעלה כבר בביקור

כלל האזורים הסטטיסטיים חולקו, בתהליך הדגימה, ל־12 שכבות מובחנות על-פי 5 מאפיינים. ראשית הובחנו שכבות על-פי דת (מגזר ערבי־דרוזים ואחרים, אזורים מעורבים ומגזר יהודי). בשלב שני הובחנו השכבות במגזר היהודי על פי המאפיינים הבאים: רמת דתיות (אזורים חרדים, מסורתיים וחילוניים); ותק בארץ (עולי ברה"מ וותיקים); השכלה (נמוכה ו"לא נמוכה"); גודל העיר (ערים גדולות, ערי מרכז וערים קטנות). בתרשים 5 מוצגים שיעורי ההיענות לסקר על-פי השכבות (הניתוח במגזר ערבי כולל את שתי השכבות: דרוזים ואחרים).

נתוני תרשים 5 כי בסבב הראשון בשנת 2002 עולים הבדלים משמעותיים בשיעורי היענות בין השכבות: שיעורי היענות הגבוהים ביותר נמצאו באזורים סטטיסטיים המאופיינים ברוב ערבי, בעולי ברית המועצות לשעבר ובערי מרכז המאופיינות בהשכלה נמוכה. שיעורי היענות הנמוכים ביותר התקבלו בערים המאופיינות בהשכלה גבוהה.

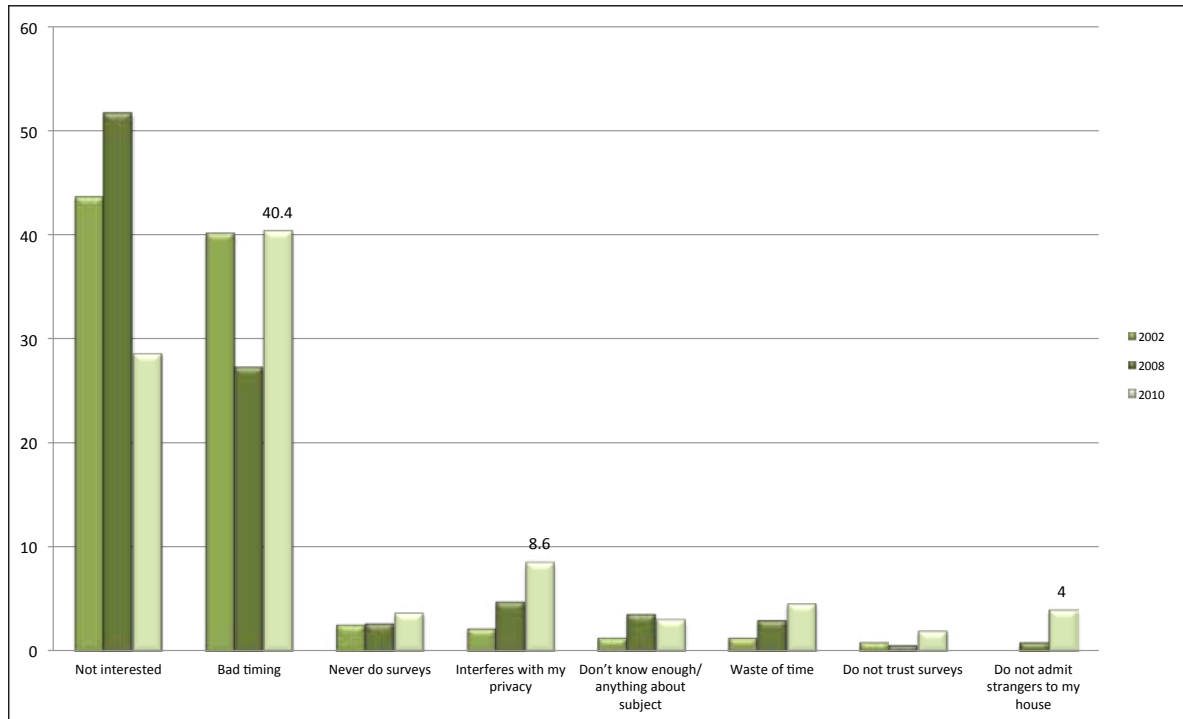
לעומת זאת, בסבב החמישי נראית התכנסות של כל השכבות לכיוון 70% היענות בסבב החמישי. השכבה בה שיעורי היענות נותרים נמוכים היא שכבת החרדים, בה שיעור היענות עומד על כ־52%.

מנתוני תרשימים 3, 4, 5, יחדיו ניתן להסיק כי היערכות מקדימה לקראת עבודת השדה וביצוע פעולות כמו התקשרות מקדימה לשם קביעת פגישה מסודרת ו/או יצירת קשר עם גורמים שעשויים להכיר את הנדגם, לא רק מעלים את שיעור הראיונות המושגים כבר בביקור הראשון, אלא שמראיינים אלו הם בעלי מאפיינים המייצגים את כלל האוכלוסייה.

הסיבות לסירוב - האם חל שינוי בין הסבבים בסיבות לסירוב

14 בסבב הראשון, 2002, לא הופיעה סיבה זו בטופס המעקב.

תרשים 6: הסיבה הראשונה לסירוב, על-פי סבב

הפרטיות וחוסר עניין בסקרים הולכים ותופסים נתח משמעותי בסיבות לסירוב להשתתף בסקרים, ממצא המעלה חשש עתידי לקושי גובר בהשגת שיעורי היענות גבוהים.

הראשון, והעלייה בשיעור הראיונות המושגים בביקור הראשון אינה מאפיינת קבוצה דמוגרפית מסוימת וייצוגיות המדגם (בנוגע למאפיינים אלו) נשמרת. עם כל זאת, נראה כי הרצון לשמירה על

הפקולטה למדעי החברה ע"ש גרשון גורדון
אוניברסיטת תל-אביב
קריית האוניברסיטה, רמת-אביב,
תל-אביב 69978, ת"ד 39040.
טלפון: 03-6408963; פקס: 03-6409215
דואר אלקטרוני: bicohen@post.tau.ac.il
אתר האינטרנט של מכון ב.י. כהן:
<http://bicohen.tau.ac.il>
עורך: פרופ' יוסי שביט
עיצוב: מיכל סמוקובץ, המשרד לעיצוב גרפי

מכון ב.י. ולויל כהן למחקרי דעת קהל הנו מכון אוניברסיטאי המשלב פיתוח אקדמי של תיאוריה ומתודולוגיה של סקרי דעת קהל עם ביצוע מחקרי דעת קהל בלתי תלויים ברמה המדעית הגבוהה ביותר.

ראש המכון: פרופ' יוסי שביט

מטרות המכון:

1. לשמש כמסגרת לביצוע מחקרים אקדמיים המבוססים על סקרי אוכלוסייה.
2. לפתח תכנית של סקרי עמדות תקופתיים בנושאים בעלי עניין ציבורי בחברה הישראלית.
3. ליצור מאגרי נתונים שיאפשרו לעקוב אחר מגמות לאורך זמן בדעת הקהל בישראל.
4. לערוך ניסויים במתודולוגיות של סקרים במטרה לפתח ולשפר את הטכניקות של מחקרי דעת קהל.